



Prohászka László
(1953, Budapest)
művészeti író

Prohászka László

Thassy Jenő emlékezete

Thassy Jenő magyar nyelven négy kötetben írta meg regényes életrajzát,¹ amely az első világháborút követő 20. századi magyar történelem tükre. 1996-ban jelent meg a *Veszélyes vidék*, amely lebilincselő önéletrajz és korrajz hazánk 1920 és 1945 közötti éveiről. Ezt követte az 1945–1946. év krónikája, a *Hátraarc* (1999), majd az emigrációs éveit felidéző harmadik és negyedik kötet, *A botcsinálta amerikai* (2000) és *Egyetlen otthonom* (2002). A regényciklushoz kapcsolódóan, 2004-ben *Posztumusz interjú* címmel rádióriportjai jelentek meg, benne olyan riportalanyokkal, mint Márai Sándor, Varga Béla, Eckhardt Tibor, Dessewffy Gyula, Wigner Jenő.² Érdekes kiegészítést jelentett Görgey Guidó 2004-ben megjelent *Két Görgey* című könyve, amelyben Guidó és bátyja, Görgey István élete elevenedik meg, három fontos további szereplő, édesanyjuk, Frederika, öccsük, György és a család barátja, Thassy Jenő sorsával együtt.³ Hat könyv. Akinek mindegyik megvan, elmondhatja, hogy Magyarország 1920 és 1990 közötti történelme – benne az 1945 utáni emigráció – értékes kulcsdokumentumai gazdagítják a könyvespolcát.

- 1 Thassy Jenő: *Veszélyes vidék*. Pesti Szalon, Budapest, 1996.; Balassi, Budapest, 2006.; *Hátraarc*. Balassi, Budapest, 1999.; *A botcsinálta amerikai*. Balassi, Budapest, 2000.; *Egyetlen otthonom*. Balassi, Budapest, 2002.
- 2 Thassy Jenő: *Posztumusz interjú. Válogatás Thassy Jenő hangarchívumából*. Balassi, Budapest, 2004.
- 3 Görgey Guidó: *Két Görgey*. Helikon, Budapest, 2004.

Thassy Jenő 1920. május 19-én született – drámai és tragikus eseményeket követően. A család Drávátamásiban található kúriájába 1919. november 9-én szerb katonák törtek be. A családja védelmére siető édesapját, az első világháborúban többszörösen kitüntetett Thassy Jenő huszár főhadnagyot agyonlőtték, és golyó végzett a négyéves Endre bátyjával is. Három hónapos terhes édesanyját puskatussal verték, és tüdőn lőtték. Azt hitték, meghalt, így otthagyták. Másnap találtak rájuk. Kíérkező háziorvosuk, dr. Kapolyi Vilmos megtett mindent, amit a helyszínen megtehetett. Azonnal Budapestre szállíttatta Thassynét, aki csodával határos módon, nemcsak maga élte túl a tüdőlövést és az ütlegelést, de a szíve alatt hordott gyermek is. Mindenki bámulatára ép, egészséges fiúnak adott életet: megszületett Thassy Jenő.

A család drámája nem maradt észrevétlenül. 1923-ban Horthy Miklós ebéden vett részt a drávátamási Thassy-kúriában. A két életet megmentő Kapolyi doktornak a kormányzó személyesen adta át a Signum Laudis-t. Thassynét pedig nem sokkal később levélben értesítették, hogy hősi halált halt férjét a kormányzó vitézzé nyilvánította azzal, hogy fiát felserdülése után fogják felavatni.

Az általános részvét és az államfői látogatás nem feledtette a hétköznapiakat. Trianon a Thassy családot sem kímélte: földbirtokuk túlnyomó – és értékesebb – része a Dráván túli területen volt. Így csak a folyó partjáról nézhettek az ekkor már Jugoszláviához tartozó

hajdani földjeiket. Thassy Jenő bár nem szegénységben, de társadalmi állásához képest – különösen grófi rokonaikhoz, a Zichyekhez, Széchenyiekhez, Csákyakhoz viszonyítva – meglehetősen szerény körülmények között nőtt fel. Gyerekként ebből ő maga keveset érzékelt. Gyakran időzött Bogáton, jómódú anyai nagypapja, Inkey László közeli kastélyában, ahol sokat adtak a „felső osztály” életéhez hozzátartozó viselkedésre és úri modorra. Közvetlen szomszédjuk, gróf Erdődy Rudolf is gyakran ellátogatott hozzájuk, Jenő pedig mindig szívesen látott vendég volt a közeli Szentegáton, báró Biedermann Imre és felesége elegáns, pezsgő szellemi életet élő kastélyában.

Az elemi iskolát magántanulóként végezte. Természetesen nyelveket tanult, és – a maga örömeire – rengeteget olvasott. „Zsenge kiskorom óta a betű megszállottja voltam, megkülönböztetés nélkül, mohón vetettem magam a nyomtatott sorokra” – írta első könyvében. Középiszkoláit a jezsuitáknál végezte, először Pécsen, majd Kalocsán. Legjobb barátja a vele egyidős Görgey Guidó volt, akivel már a pécsi jezsuitáknál osztálytársak voltak. Később együtt jártak a hadapródiskolába. 1935-ben mindketten a Zrínyi Miklós Honvéd Reáliskolai Nevelőintézetbe kerültek. Amíg Görgey esetében a családi tradíció folytatását jelentette a katonai pálya, addig Thassy Jenőnél csak az ingyenes tanulás lehetősége motiválta az iskolaválasztást. Jenőt alapvetően az irodalom érdekelte, és az írás iránt érzett elhivatottságot. A diplomáciához lett volna kedve, de ehhez nem volt megfelelő vagyonuk. Szűkös családi anyagi hátterével a katonaság tűnt a továbbtanulás és a megélhetés lehetőségének. Bár nehezen viselte az Ottlik élményeit idéző⁴ hadapródiskolát, de végül elvégezte. Tizennyolcadik életévét betöltve, édesapja érdemeire tekintettel, 1938 augusztusában Székesfehérváron vitézzé avat-

ták. 1938 októberében megkezdte tanulmányait a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián.

A második világháború kitörése sok mindent megváltoztatott. A mindig mindenkin segíteni próbáló Thassyné lengyel menekülteket fogadott be drávatamási házába. A Thassy-kúria mögött, a közelben folyt a magyar–jugoszláv határt jelentő Dráva. Az éjleple alatt számtalan lengyel katonának adott lehetőséget, hogy azon átkelve, Jugoszlávián át Nagy-Britanniába mehessen, tovább harcolni a németek ellen.

A háborús helyzet miatt Magyarországon egyre több tisztre volt szükség, ezért a Ludovikán négy tanévről háromra rövidítették a tanulmányi időt. Így Thassy Jenőt Görgey Guidóval együtt, 1941. augusztus 20-án hadnaggyá avatták. Katonai szolgálatát Kassán kezdte meg. Bár csapattisztként megállta a helyét, de a legénységgel való emberséges magatartása sok felettesének nem tetszett. Nem érezte jól magát Kassán, így szinte megváltást jelentett számára, amikor egy fagyos téli gyakorlaton megbetegedett, és súlyos arcüreggyulladásal a budapesti 11-es Helyőrségi Kórházba került. Hivatalosan még betegszabadságon volt, amikor a kassai gyalogezred új parancsnoka, Nagy Jenő ezredes hívására 1943-ban ismét szolgálatba állt. Noha a hazai történetírás nagyjából feltárta az 1944. decemberi katonai ellenállás történetét, arról kevés szó esett, hogy Nagy Jenőt már 1943-ban hadbíróóság elé állították, és – bár a rendfokozatától nem fosztották meg – néhány hónapra el is ítélték „defetista nézetei” miatt. Az ezredes szárnysegédjének számító Thassy Jenőt csak tanúként hallgatták ki – de nem sok hiányzott ahhoz, hogy ezredese mellé ő is a vádlottak padjára kerüljön.

Magyarország 1944. március 19-én történt német megszállása az időközben főhadnaggyá előléptetett Thassyt Drávatamásiban érte. Jenő óvatosságból jó kapcsolatot tartott fenn a községben állomásozó határvadász egységgel. Március 20-án az őrzőegység egy, a nevét emlegető, civil ruhás francia férfit kísért a kúriába. A tiszt

4 Ottlik Géza: *Iskola a határon*. Magvető, Budapest, 1959.

egyenruhában lévő Thassy azonnal, határozot-
tan rendelkezett. Hivatalosan „átvette” az őri-
zetest, azzal, hogy ő intézkedik a továbbiakról.
A hadifogságból megszökött francia tisztet,
Bruno de Valence századost – akivel korábban
Biedermannék kastélyában találkozott – csó-
nakon még aznap átjuttatta a Dráván Horvát-
országba.

Pár nappal később nem volt ilyen szerencsé-
je. A közeli Barcsról a zsinagógába bezárt, zsidó
származása miatt elhurcolt dr. Kapolyi és fele-
sege kért segítséget egy ablakon kidobott cé-
dulán. Thassy Jenő feltette egyenruhájára ki-
tüntetéseit (három bevonulási emlékérmét,
valamint vitézi jelvényét), és megjelent a barcsi
zsinagógánál. Amikor kiderült, kihez jött, a pa-
rancsnok csendőr százados belökte a fogva tar-
tott zsidók közé, mondván, közjük való. Sike-
rült tehát találkoznia Kapolyiékkal, de úgy tűnt,
csak osztozhat a sorsukban. Hajnalban felráz-
ták, és a csendőr százados hazakergette. Azon-
nal a fővárosba indult, és a kormányzói kabinet-
irodán sikerült Kapolyiéék számára mentesítési
igazolást szerezni. Ezzel gróf Erdődy Rudolf
sietett Barcsra, de már hiába. Kapolyiékat a kor-
mányzótól kapott Signum Laudis ellenére el-
hurcolták. Nem élték túl a holokausztot.

Thassy Budapesten vakmerő lépéssel akti-
váltatta magát a betegszabadságáról. Sikerült
bekerülnie a Honvédelmi Minisztériumba, ahol
igazi sóhivatalban, a tisztai házasságok nyil-
vántartását végző osztályon dolgozott. Ezzel
a HM-beosztással rengeteg alkalom nyílt előtte
iratok, engedélyek megszerzésére, pecsétek
használatára. Élt is a lehetőséggel, amikor ha-
mis vagy hamisított okmányokkal embereket
lehetett menteni.

Áprilisban a rózsadombi Berkenye utcai Gör-
gey-villával szemben lévő, özvegy Magyar La-
josné és családja tulajdonában álló villa lakói
kértek segítséget. Egy német tiszt lefoglalta
magának az elegáns, Bauhaus stílusú villát, az-
zal, hogy másnap reggel birtokba veszi. Thassy
Jenő órák alatt szerzett hivatalos kiutaló papírt

a Honvédelmi Minisztériumban a saját nevére,
és „beköltözött” a villába. A reggel érkező né-
met tisztet az SD (a német katonai elhárítás)
telefonhívásával fenyegette meg. Jól sejtette,
hogy csak a tiszt magánakciójáról volt szó, így
a német az SD telefonszámának említésére
azonnal távozott. A villa lakóit 1944. október
16-a után Thassy hamis papírokkal különböző
búvóhelyeken helyezte el. A család minden tag-
ja túlélte a nyilas rémuralmat és az ostromot.

Budapesten a 11. számú Helyőrségi Kórház
Gömbös Gyula (korábban és ma is Alkotás) ut-
cai objektuma a német megszállás után több
magas beosztású katonai főorvos – élükön a pa-
rancsnok dr. Leitner Ferenc orvos ezredes –
révén sokaknak nyújtott menedéket. (Ennek
szervezésében tevékenyen részt vett a sorkato-
naként ide beosztott Sötér István és Cenner
Mihály).⁵ 1944 nyarán a kórházban bujkált Ka-
rinthy Ferenc, akinek először a manduláját,
majd a vakbelét vették ki, hogy bent tudják tar-
tani.⁶ A kápolna épületében Magyarország fő-
lött lelőtt repülőgépekből ejtőernyővel kiugrott
amerikai repülősokeket rejtegettek a németek elől.
Thassy és Görgey minden lehető módon segítet-
te a sebesüléseikből felgyógyult amerikaiakat.

A Helyőrségi Kórházból indult Szerb Antal
mentési kísérlete.⁷ Thassy Jenő ekkor valóban
beteg, vörhenyből lábadozott a fertőző osz-
tályon, amit nem hagyhatott el. Elintézte vi-
szont, hogy Szerb Antalt befogadják a kórházba.
Görgey Guidó ment érte a Hungária körüti lak-
tanyába, ahol a munkaszolgálatos század állo-
mászott. Guidó főhadnagyi egyenruhában
bejutott a laktanyába, de Szerb Antal nem fo-
gadta el a menekítési ajánlatot. Nem akarta
elhagyni barátait, Sárközi Györgyöt és Halász

5 Linkner Sándor: *Ami a képek mögött van*. Jászkunság, 1982/2. 20–29.; Sötér István: *Magyar író 1944 kará-
csonyán*. Magyar Hírek, 1985. december 28.

6 Kabdebó Lóránt: *Sorsfordító pillanatok. Karinthy Fe-
renc*. Kortárs, 1985/10. 125–132.

7 Kolozsvári Grandpierre Emil: *Hullámtörők*. Magvető,
Budapest, 1978. 358.

Gábort. A nyilas puccs után, 1944 novemberében a munkaszolgálatos századot gyalog hajszolták nyugat felé. Thassy és Görgey hamis papírokkal elindultak autóval Szerb Antal egysége után a Bécsbe vezető úton,⁸ de – több, téves emlékezéssel ellentétben – nem találták meg az alakulatot.⁹ Kis híján maguk is csendőrkézzre jutottak. A három neves irodalmár 1945-ben Balfon halt meg.

A nyilas hatalomátvétel után már a Helyőrségi Kórház is veszélyes helynek számított. Táborig elvezető, Kálló eszterest brutálisan meggyilkolták a nyilasok.¹⁰ Thassyék új rejtékhelye a Horánszky utcai jezsuita rendház lett, ahol Raile Jakab jezsuita szerzetes¹¹ egész hálózatot működtetett zsidó menekülteket bújtatva. Számukra élelmet, pénzt vagy üzenetet kellett vinni, aminek a bonyolításába bekapcsolódott Thassy és Görgey. A várost járva, sokakon segítettek. Thassy Jenő gondoskodott nagynénjéről, Csáky Ily grófnőről és annak Budapesten rekedt, bujkálni kényszerülő angol férjéről is. (Nem gondolhatta, hogy két évvel később, menekülteként majd Ily grófnő és férje, Reggie segít rajta Franciaországban.)

1944 őszén Thassy és Görgey báró Biedermann Imrével közösen vett részt a németekkel és a nyilasokkal szembeni ellenállásban. Kis csoportjukhoz a fiatal Odescalchi Pál herceg és Haris Olivér csatlakozott. Egyik kapcsolatuk összehozta őket Sólyom László volt ludovikás vezérkari századossal. Bár Sólyom nem mondta, de sejtették róla, hogy kommunista. Ez azonban akkor nem számított. Thassyék a Sólyomtól kapott robbanóanyaggal Budapesten több ak-

ciót végeztek német katonai szállító egységek ellen.

Nagy Jenő ezredes 1944. november elején jelentkezett Thassy Jenőnél, csatlakozásra szólítva fel csoportjukat. A hónapok óta konspiráló, hamis papírokkal bujkáló Thassy döbbenet hallgatta egykori kassai parancsnoka naiv szavait, miszerint értesíti a kegyelmes urat (ez a cím Kiss János altábornagyot jelentette), hogy vegye fel a nevét a listájára (!), és ossza be az ő csoportjába. Kegyelmes úr, lista, csoportbeosztás – Thassy Jenő veszélyérzete jól működött: nem jelentkeztek. Szomorúan hallották, hogy november 22-én a nyilasok a katonai ellenállás egész vezérkarát letartóztatták. Mérlegelték fegyveres kiszabadításuk megkísérlését a Margit körúti fogházból, de ez még öngyilkosság árán is lehetetlen feladat lett volna.

Amikor Pesten véget értek a hadműveletek, Thassy, Görgey, Biedermann és Odescalchi a Múzeum körútra indultak. Sólyom László azt mondta nekik, a harcok megszűnésének első és második napján délben a Nemzeti Múzeum előtt vár rájuk. Nem nagyon hittek az ígértben, de Sólyom tényleg ott volt. Kíséretében megjelentek a kommunisták Tisza Kálmán¹² téri pártházában, ahol Kádár János felkérte őket, hogy ellenálló érdemeikre tekintettel, működjenek közre a demokratikus rendőrség megszervezésében. A kommunista párttagságot köszönettel elhárították, de készek voltak szolgálatba állni az új rendőrségben. Odescalchi és Biedermann viszont nemcsak párttag, rendőr sem kívánt lenni.

Thassy Jenő századosi rendfokozatban a budapesti Rendőr-főkapitányság sajtóosztályára került. Görgey szintén századosként szolgált a Főkapitányságon. Főnökük Sólyom László főkapitány volt, de hamarosan kiderült, a komolyabb dolgokban valójában Péter Gábor vagy Kádár János dönt. Magyarországon a rendőrség – ezen belül különösen a politikai rendőrség –

8 Szerb Antal özvegye az 1950-es évek végén név szerint írt Thassyról és Görgeyről a mentőakció kapcsán (Szerb Antalné: *Szerb Antal utolsó hónapjai*. Irodalomtörténet, 1959/3–4. 450–451.)

9 Karinthy Ferenc: *Napló*. Littoria, Budapest, 1993. 1. kötet, 270.; Görgey Guidó: i. m. 124–125.

10 Diós István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon* VI. kötet, Szent István Társulat, Budapest, 2001. 54–55.

11 Életéről lásd: Lea-Katharina Steller: *Jaksi (Raile Jakab jezsuita páter élete)*. Szentendre, 2015.

12 1946-tól Köztársaság, 2011-től II. János Pál pápa tér.

1945-től az első pillanattól kezdve a Magyar Kommunista Párt és a szovjet NKVD irányítása alatt állt.¹³ Egyetlen valós céljuk létezett: a teljes, kizárólagos hatalom megszerzése.

Származása és ludovikás tiszti múltja miatt, Thassy Jenő egyre kevésbé érezte jól magát a Főkapitányságon. 1946. januárban – ekkor már rendőr őrnagyként – áthelyeztette magát az újonnan alakuló Vidéki Főkapitányságra, amellyel a Kisgazda Párt megpróbált ellensúlyt képezni a Budapesti Rendőr-főkapitánysággal és az ÁVO Andrassy út 60-ban kiépülő uralmával szemben. Hamarosan kiderült, hogy ez a kísérlet a szovjetek által támogatott kommunistákkal szemben nemcsak reménytelen, de veszedelmes vállalkozás.

A Magyarországon működő Rädde Barnen svéd gyermekmentő jótékonyági misszió csecsemőket mentő tejport és gyógyszereket hozó vöröskeresztes segélyküldeményeit útközben szovjet katonák több ízben kifosztották. A svéddek kérésére Thassy megszervezte, hogy belügyminiszteri és szovjet katonai engedéllyel Bécsből Budapestig ő maga és a Vidéki Főkapitányság nyolc fegyveres rendőre kísérje a svéd gépkocsikat. A sikeres kísérő akciók persze felkeltették a figyelmet. Többen figyelmeztették, hogy helyzete egyre veszélyesebbé vált, a lakását is megfigyelés alatt tartják. Thassy a távozás mellett határozott. A háború alatt szerzett szívizomgyulladására hivatkozva, útlevelet kért hathónapos franciaországi gyógykezelésre. Megkapta az útlevelet, amelybe, ismerve a francia hadifoglyokat mentő tevékenységét, azonnal megkapta a francia vízumot.

Guidó édesanyja, Görgey Frederika tanácsára eladta egyetlen nagyobb értéket képviselő vagyontárgyát, a motorbiciklijét, aminek az árán Frederika tizenkét hízott libát vásárolt.

13 Pallai Péter–Sárközi Máttyás: *Némi demokráciától a népi demokráciáig. A kommunista hatalomátvétel története Magyarországon a BBC-archívum tükrében (1945–1948)*. Helikon, Budapest, 2008. 16–17.

Ezt majd jó áron lehet eladni Bécsben – mondta Görgeyné. Jenő nem örült az ötletnek, de nem vitatkozott. Két bőröndje egyikébe így tizenkét levágott liba került. Amikor egy, Romániából Bécsbe visszatérő svéd mentőautóval 1946. december 6-án átlépte a határt, úgy érezte, hosszú ideig nem látja viszont szülőhazáját. Nem kellett csalatkoznia...

Bécsbe érkezve meg kellett szabadulnia a tizenkét libától, amelyek az élelemben akkor szintén nem dűskáló osztrák fővárosban, a Jockey Clubban jó áron keltek el. A sikeres üzlet azonban új érzelmeket váltott ki az eladóból. „A Jockey Clubban tett látogatás volt a kilépés a »kasztból«, amelybe születtem, a jó házból való úrifüüből menekült lettem” – emlékezett később sorsának (egyik) fordulópontjára.

Franciaországba érkezve rövid időt a Riviérán töltött. A Nizzához közeli Cap-Ferrat-ban a világhírű angol íróval, a rendkívül zárkózott Somerset Maugham-mal készített kiváló riportot. Ezt elküldte Budapestre, és írása 1947 márciusában megjelent az Új Magyarország napilapban.¹⁴ Ekkor még úgy tűnt, van lehetősége otthoni publikálásra.

Párizsban olcsó szállást vett ki, és pénzkereget után nézett. Az 1947-től itt élő festőművész és műgyűjtő, báró Hatvany Ferenc magyarul diktálta neki írógépből visszaemlékezéseit, különös fájdalommal szólva az oroszok által Budapesten elrabolt értékes festményeiről. Jenőt persze alapvetően a saját írói tevékenysége érdekelt. Nagy lendülettel dolgozott, és drámaírással is próbálkozott, 1948-ban négy színdarabot írt. Az egyiket eljuttatta Budapestre, ahol elő akarták adni. Bárdos Artúr rendezte volna, Bajor Gizi főszereplésével a Belvárosi Színházban.¹⁵ A darab végül nem került színre. 1948-ban

14 Thassy Jenő: *Miért nem írhatott könyvet Somerset Maugham Magyarországról*. Új Magyarország, 1947. március 8. 10.

15 Ferch Magda: *Emlékirataival tért haza a botcsinálta amerikai. Thassy Jenő az eltűnt időről, a barátokról és az elveszett illúziókról*. Magyar Nemzet, 1999. június 5.

Bárdos emigrált, néhány évvel később Thassy kollégája lett a Szabad Európa Rádiónál, majd az Amerika Hangjánál.¹⁶

A francia fővárosban megkereste François Mitterrand miniszter húga, Geneviève Delachenal, aki megkérte, látogassa meg vele együtt a sikeres magyarországi menekülése után a fronton hősi halált halt Bruno de Valence édesanyját, aki meghatottan mondott köszönetet Jenőnek a fiának nyújtott segítségért. Ezzel azonban nem ért véget a történet. A francia hadifoglyok segítéséért, Párizsban átvehette Le Médaille de la Reconnaissance française kitüntetését. Ez akkor automatikusan tíz évre szóló franciaországi tartózkodásra jogosított. Immár nem menekült idegennek, hanem megbecsült, kitüntetett vendégnek számított.

Budapesten a baráti körükhöz tartozott Guidó bátyja, a jogász végzettségű Görgey István. Ő 1943-ban külügyi tanfolyamot végzett, és 1944. februárban a szófiai követségre helyezték. 1947-től dr. Görgey István Párizsban szolgált beosztott diplomataként a magyar követségen. Nem voltak illúziói. Amikor 1948. márciusban megkapta a visszarendelő levelet, leköszönt az állásáról. Ő is emigrációba kényszerült, és munkát kellett keresnie. Szerencsére édesanyját és György öccsét már korábban kijuttatta Franciaországba. Egyedül Guidó maradt a mind veszélyesebbé váló Magyarországon.

Thassynak az 1945-től Franciaországban élő nagynénje, Csáky Ily is segítette a beilleszkedésben. Párizsi és dinard-i házukban nemcsak szállást adtak neki, de szinte közeli családtagként kezelték. A francia fővárosban találkozott a franciák akkoriban közismert és ünnepelt írónőjével, Louise de Vilmorin-nal,¹⁷ akinek második férje 1938-tól gróf Pálffy Pál volt. 1943-ban történt válásuk után rövid ideig gróf

Esterházy Pál élettársa volt. Vilmorin kedvesen és meggyőzően bátorította, írja meg saját osztálya hatyúdalát. Thassy Jenő megfogadta a tanácsot: gőzerővel, ráadásul francia nyelven írt – nem is sikertelenül. Külső munkatársa lett a *La Revue de Paris*, *La Revuedesdeux Mondes*, *Le Spectacle Monde* és *Les Valeurs Actuelles* folyóiratoknak.¹⁸

Igazából regényén dolgozott. Négy hónapra Korzikára utazott, amely akkor a legolcsóbb hely volt Franciaországban. Egy kellemes szerelmi románc közepette, itt írta a *Veszélyes vidék* első változatát. A tekintélyes párizsi Fayard kiadó néhány fejezet elolvasása után vállalta könyve kiadását. Viszont hamarosan kiderült, ha meg is jelenik a kötet, csak írásból nem tud Franciaországban megélni. Négyéves franciaországi tartózkodás után 1950-ben az Egyesült Államokba utazott szerencsét próbálni. Vízumot nem volt nehéz szereznie: a Helyőrségi Kórházban bújtatott és istápoló amerikai pilóták nem feledkeztek meg róla, többen is adtak igazolást az 1944-es segítő magatartásáról.

New Yorkban hamar kiderült, bár nem lehetetlen a publikációs tevékenység, csak írásból itt sem lehet megélni. Soha nem gondolta volna, hogy Amerikában fogja hasznát látni lovaglótudásának: lovaglólecekéket adott egy cégnél a Central Parkban. Délután és este étteremben dolgozott, szabad idejében angolul regényt írt.

Szinte azonnal kapcsolatba került az amerikai magyar emigráció legfelsőbb köreivel, akik közül sokakat személyesen ismert. A Magyar Nemzeti Bizottmány vezetői, Varga Béla és Eckhardt Tibor révén 1951 augusztusában az akkoriban alakuló Szabad Európa Rádió magyar osztálya New York-i kirendeltségének munkatársa lett. Először csak adminisztratív munkakört kapott, majd egyre többet írhatott. Hamarosan a saját hangján szólalt meg a rádióban. Saját nevét természetesen nem volt ajánlatos

16 Életéről lásd Gajdó Tamás: *Veszedelmes polgár – Bárdos Artúr pályaképe 1938–1974*. Országos Színház-történeti Múzeum, Budapest, 2016.

17 Bodri Ferenc: *Louise de Vilmorinről*. Nagyvilág, 1998/3–4. 206.

18 Borbándi Gyula: *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia*. Hittel, Budapest, 1992.

használnia az éterben, ezért a Miskei Endre – egyik nemesi előnevét és meggyilkolt bátyja keresztnevét – nevet vette fel. Úgy tűnt, az 1950-es évek első felében egyenesbe került az élete Amerikában. Franciaországban távollétében 1948-ban megjelent első regénye,¹⁹ amelyet 1953-ban két könyve követett.²⁰ Egyik könyvét 1953-ban Prixdes Lectures-díjjal tüntették ki.²¹ És itthon? Magyarországról egyre rosszabb és riasztóbb hírek érkeztek.²² Fiatalkori pártfogóját és barátját, Biedermann Imrét az ÁVH 1949-ben letartóztatta, ismeretlen időpontban a váci börtönben hunyt el. Legjobb barátja, Görgey Guidó a Külügyminisztériumban dolgozott, de 1948-ban elbocsátották. A Katonapolitikai Osztály vallatása után Kistarcsára internálták, ahonnan Recskre vitték. Csak az 1956-os forradalom után hagyta el az országot. Thassy édesanyját 1951-ben kitelepítették a Szolnok megyei Öcsöd községbe,²³ ahol a földeken kellett kapálnia. Nagypját, Inkey Lászlót is kitelepítették; nyomorúságos földes kunyhóban halt meg. A kommunista Sólyom Lászlót sem kerülte el a végzet: az 1950-ben tartott tábornok-perben Révay Kálmán, Belezna István, dr. Merényi Gusztáv, Pórfy György, Illy Gusztáv tábornokokkal együtt kivégezték.²⁴

19 Eugène de Thassy: *Le grand fleuve sauvage*. Fayard, Paris, 1948.

20 Eugène de Thassy: *Des amoureux romantiques*. Fayard, Paris, 1953.; *Mon beau Danube perdu*. Fayard, Paris, 1953.

21 Józsa Ágnes: *A világ még mindig nagyon érdekes. A botcsinálta amerikai – Thassy Jenő*. Nagyvilág, 2001/9. 1463.

22 E korszakról lásd: Gyarmati György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon 1945–1956*. ÁBTL – Rubicon, Budapest, 2011.

23 A budapesti kitelepítések történetéről: Gyarmati György–Palasik Mária szerk.: *Honukban otthontalanok. Tanulmányok az 1951. évi budapesti kitelepítések történetéből*. ÁBTL – Kronosz, Budapest – Pécs, 2018.

24 Schubert Katalin: *Gondolatok az 1950-es tábornoki per kapcsán*. Kard és Toll, 2006/1. 142–153.

Karinthy Ferenc 1953-ban megjelent, *Budapesti tavasz* című regényében²⁵ két „horthysta főhadnagy” szerepelt. Mivel a szerzőnek nem voltak más ludovikás katonatiszt ismerősei, Thassy és Görgey alakját vette alapul. Csakhogy „elszaladt a tollam, mind kevésbé rokonszenvesek, s mindinkább kiütözik a gazdag úrifíú... Így váltak merész, harcos antifasisztákból kétes szándékú, a változásokat értetlenül, gyanakodva, már-már idegenül, ellenkedéssel fogadó figurákká” – vallotta meg később Karinthy.²⁶ Különösen fájlalta, hogy épp az a két férfi szolgált torzalakjai modelljéül, akiknek hálával tartozott. Görgey Guidótól Recskről történt szabadulása után Karinthy bocsánatot kért, fogadkozva, hogy a következő kiadásokból kihagyja a két ellenszenves főhadnagyot.²⁷ Így tett. „Aki írásban hibázott, írásban kell jóvátennie” – emlékezett később.²⁸

Az ötvenes évek elején Thassy Jenőnek érdekes találkozása volt Washingtonban Gladys Széchenyivel, gróf Széchenyi László egykori washingtoni magyar nagykövet özvegyével. Széchenyi 1912-ban Somogyváron tartotta esküvőjét a milliárdos Vanderbilt család lányával. Gladys és édesanyja egy hétig Jenő nagypja bogáti kastélyának volt a vendége, mivel ott mindenki beszélt angolul. Házassága alatt Gladys Vanderbilt igazi Széchenyi lett. Washingtonban történt találkozásukon ez volt az első mondata Thassy felé: „Megkérhetem, hogy beszéljen hozzám magyarul?” Férje halála után, különösen 1945-től folyamatosan segítette a család otthonmaradt tagjait és egykori alkalmazottjait. Mindezt tette névtelenül, Szabóné feladóval küldött segélycsomagokkal.

New Yorkban Thassy Jenő a volt miniszterelnökkel, Kállay Miklóssal is többször, hosszan

25 Karinthy Ferenc: *Budapesti tavasz*. Szépirodalmi, Budapest, 1953.

26 Karinthy Ferenc: *Révkalauz*. Szépirodalmi, Budapest, 1989. 67–72.

27 Görgey Guidó: i. m. 272–273.

28 Karinthy Ferenc: *Révkalauz*. i. m. 73.

beszélgetett 1944 márciusáról, a török követségre meneküléséről. 1953-ban a magyar történelem kiváló angol ismerője, C. A. Macartney professzor²⁹ vállalta Kállay készülő emlékirataihoz az előszó megírását, aminek a megbeszélésére néhány napra New Yorkba utazott. Kállay kérésére a történelem iránt mindig érdeklődő Thassy Jenő készségesen vállalta, hogy lakásában szállást ad az oxfordi professzornak. Nagy örömmel fogadta a magyarul tökéletesen – bár némi angol akcentussal – beszélő professzort. Megérkezésekor Macartney tea helyett inkább fröccsöt, aprósütemény helyett pedig gyulai kolbászt kért. Sokat mesélt az általa személyesen ismert magyar politikusokról, Kányáról, Csákyról, Bárdossyról. Kállay könyve, Macartney előszavával 1954-ben jelent meg New Yorkban.³⁰ (Itthon először 1991-ben adták ki magyar nyelven.)³¹ A Kállayval több napon át folytatott beszélgetésekből kapott információkat Macartney fel tudta használni Magyarországról írt, pár évvel később megjelent könyvéhez.³²

1956 őszének eseményei felkavarták az emigráció életét. Rajkék október 6-án, majd Sólyom László és társai október 13-án történt temetése után, többen mondták Thassynak némi fekete humorral: „ha otthon maradtál volna, most téged is újratemetnének”.

Az 1956-os forradalom novemberi leverését követően Thassy Jenő élete legszomorúbb új-

ságírói küldetését teljesítette, amikor 1956. november 6-án Márai Sándorral együtt³³ Münchenbe indult, hogy onnan tudósítsák a Szabad Európa Rádiót. A forradalom bukása őt is, Márait is nagyon megviselte. Jenő hangulatán azonban sokat javított, hogy decemberben sikerült édesanyját kimenekítenie Magyarországról. Bécsben tíz év után újra találkozhatott édesanyjával, aki először Münchenben pihent, majd néhány hónap múlva követte fiát New Yorkba.

Müncheni küldetése után Thassy Jenő néhány hét szabadságot kért. Franciaországba ment, felmérni az ottani lehetőségeket. Párizsban kiadójának tulajdonosa, a Fayard család örömmel fogadta, de semmi biztatót nem tudtak mondani. Könnyű volt felismernie: olyan színvonalas értelmiségi állást, mint a Szabad Európa Rádió New Yorkban, Párizsban nem tudna találni.

Édesanyja 1957 elején érkezett New Yorkba, ahol meglepően hamar beilleszkedett. Jenő novellát írt érkezéséről és az idős asszony itt kezdődött új életéről. Amerikában nem volt érdeklődés az írás iránt, de egy párizsi újság közölte a cikkét *Egy magyar New Yorkban* címmel. „Élvezet volt figyelni, milyen könnyen illeszkedett be új környezetébe, az üldözés, a kifosztás emléke milyen gyorsan halványult, és mégis, mennyire értékelt az ott mindennapi volt, a narancsot, a banánt, a Sacher-tortát a német cirkusznál, a vasárnapi misét a francia papoknál, ahol nem kellett attól tartani, hogy felismerik...” – írta a szerző.

1957 őszén megérkezett New Yorkba Görgey Guidó is, aki a forradalom után Jugoszlávián át kijutott Franciaországba, majd az 1944-es amerikai pilóta-barátok révén megkapta az amerikai bevándorlási engedélyt. Először Thassy Jenő adott neki szállást, de néhány hét után szerzett saját lakást és munkát. Sok éves hazai bezárt-

29 Barta Róbert: *C. A. Macartney (1895–1978) történetírói munkássága és írásai a kiegyezésről*. Történeti Tanulmányok. Acta Universitatis Debreceniensis, XXV. (2017) 169–183.

30 Nicholas Kállay: *Hungarian Premier. A Personal Account of a Nation's Struggle*. Columbia University Press, New York, 1954.

31 Kállay Miklós: *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942–1944. Egy nemzet küzdelme a második világháborúban 1–2*. Európa – História, Budapest, 1991., 2012.

32 Carlile Aylmer Macartney: *October Fifteenth. A History of Modern Hungary 1929–1945*. I–II. University Press, Edinburgh, 1956. Magyar nyelven: *Október tizenötödike. A modern Magyarország története 1929–1945*. I–II. Gede Testvérek, Budapest, 2006.

33 Márai Sándor: *Napló 1945–1957*. Akadémiai – Helikon, Budapest, 1990. 308–311.

ságának élményét ellensúlyozandó, utazási ügynökségnél vállalt munkát, ahol olyan sikeresen dolgozott, hogy rövidesen saját utazási céget alapított.³⁴

1958 körül Thassy Jenő erdő melletti, egyszerű vidéki házat vásárolt a New York államban lévő Croton-on-Hudson településen. A közelben lévő Hudson folyó a Drávára emlékeztette. Csend volt és nyugalom, munka után és hétvégeken nyugodtan tudott dolgozni.

Az írással soha nem hagyott fel. Franciaországban kiadott könyvei után, továbbra is küldött cikkeket párizsi folyóiratoknak. Novelláit – amint az édesanyjáról szólót is – főleg *La Revue de Paris* publikálta,³⁵ de írt politikai elemzést a *La Revue des Deux Mondes* számára is.³⁶ A franciák frankban fizettek, de olyan keveset, hogy a honoráriumot nem volt érdemes dollárra váltva átutaltatnia Amerikába. 1961-ben New Yorkban angolul megjelent a *Twelve Dead Geese*.³⁷ A *Tizenkét halott liba* cím – amellet, hogy igen hatásos volt – emigrációja Bécsben kezdődő első állomásának utólag már mulatságos eseményeit idézte.

Márai Sándorral a müncheni közös útjuk után is tartotta a kapcsolatot. Tulajdonképpen baráti kapcsolatba kerültek – „ha lehet egy szoborral barátkozni”.³⁸ Néha találkoztak, gyakran pedig hosszabban beszéltek telefonon a sokak számára szinte megközelíthetetlen íróval. Márai elismerően szólt Thassy Jenő irodalmi tevékenységéről, hogy francia és angol nyelven egyaránt publikál. Ugyanakkor prófétikusan figyelmeztette: „Vedd tudomásul, kedves barátom, hogy igazán csak annak az országnak

fogsz számítani, amelynek a nyelvét már a bölcsőben hallottad”.³⁹

1973-ban megszüntették a Szabad Európa Rádió New York-i magyar osztályát, de Thassy Jenő 1976-ig külső munkatársként tovább dolgozott a rádióknak. 1976 augusztusában az Amerika Hangja Rádió washingtoni szerkesztőségében kapott munkát, majd 1977-től az Amerika Hangja New York-i tudósítója lett, ahol 82 éves koráig dolgozott riporterként. Itt már saját nevében szerepelt az éter hullámain.

1979-ben az Amerika Hangja hivatalos küldöttjeként járt Budapesten, a nemzetközi vásárról tudósítani. Szabadnapján autót bérelt és felkereste hajdani otthonát Drávátamasiban. Felkavaró élményben volt része: egykori kúriájukban agysérültek gondozóintézete működött, finoman szólva, igen szerény körülmények között. A visszaúton megállt Domolospusztán, hogy meglátogassa távoli rokonát, Igmándy-Hegyessy Géza egykori testőr altábornagyot, aki a testőrség parancsnokaként 1944. október 16-án maga is részt vett a németek elleni tüzharcban. Az SS elhurcolta, koncentrációs táborba került. Hazatérése után itthon nyugdíj-megvonás, kitelepítés várt rá, majd hajdani birtokának egy cselédházában kapott nyomórúságos elhelyezést.⁴⁰ Nagyobb riportot készített vele, amelynek során a volt tábornok érdekes személyes apróságokat mesélt Horthy Miklós puritánságáról, akinek több éven át közvetlen közelében szolgált. Budapestre visszatérve felkereste a Berkenye utcát, találkozott 1944-es védencével, a Bauhaus-villa még mindig elegáns szépasszonyával, Magyar Klárral.

Mindent összevetve, furcsán érezte magát a Kádár-korszak Budapestjén, ahol negyedszázaddal korábban a fél pesti telefonkönyvet

34 Görgey Guidó: i. m. 309–312., 318.

35 Például Eugène de Thassy: *Hôtel Palazzo-Etna*. *La Revue de Paris*, 1968. október, 28–40.

36 Például Eugène de Thassy: *L’Ameriqueet les élections françaises*. *La Revue des Deux Mondes*, 1967. június 1. 393–399.; *L’affaire McNamara*. *La Revue des Deux Mondes*, 1968. február 1. 416–426.

37 Eugene de Thassy: *Twelve Dead Geese*. D. McKay, New York, 1961.

38 Ferch Magda: i. m.

39 *Emlékek Márai Sándorról. Thassy Jenő visszaemlékezése*. Műhely, 2000/2–3. 155–157.

40 Életútjáról lásd: Bangha Ernő: *A Magyar Királyi Testőrség 1920–1944*. Európa, Budapest, 1990. 284–287.

ismerte, az akkori útja során összesen, ha öt ismerős nevet talált a névsorban...

Egy idő után feladta New York-i lakását, és véglegesen kiköltözött a csendet és nyugalmat árasztó Crotonba. Amíg dolgozott, innen járt be naponta vonattal és metróval a munkahelyére.

Thassy Jenő 1990-ben az emigrációból visszatérő Varga Béla prelátus kíséretében látogatott haza Budapestre, a szabadon választott magyar Országgyűlés alakuló ülésére. Itthoni egyik első interjút az új miniszterelnökkel, Antall Józseffel készítette. Az idős Varga Béla nem tért vissza New Yorkba, végleg hazaköltözött Magyarországra. Thassy Jenő azonban – akárcsak az 1990 tavaszán velük együtt Budapestre érkező John Lukács professzor – nem maradt itthon. Három hét után visszament dolgozni az Amerika Hangjához.

„Ismerem a magyar történelmet, ismerem a magyar irodalmat, a magyar sorsot. Itt vannak a gyökereim, de az életem máshová köt. Világpolgár sem vagyok, mert magyarnak magyar maradtam, külföldi magyarnak, látogatónak, aki anyanyelvként beszéli a nyelvet” – nyilatkozta 2001-ben Józsa Ágnesnek.⁴¹

Markovits Ferenc rádiójátékot,⁴² Kisfaludy András két dokumentumfilmét⁴³ készített életéről. Szellemi hagyatékát, hangszalagjait az Országos Széchényi Könyvtárra hagyta.

Thassy Jenővel Budapesten többször volt alkalmam beszélgetni. Örömmel olvasta, hogy a Duna-korzóról írt könyvemben idéztem a *Veszélyes vidékből* a Ritz Szálló utolsó, bombázáporban is rendíthetetlenül elegáns napjait.⁴⁴ Műveltsége, udvariassága, derűs és elegáns modora máig emlékezetes marad, akárcsak érdek-

lődő tekintete. Bárkivel beszélt, mindig egyenesen a szemébe nézett.

A Szabad Európa Rádiónál természetes volt, hogy álnéven beszélt. A rendszerváltozásig az Amerika Hangja munkatársaként sem kereste a hazai kapcsolatot, nehogy bárkit bajba sodorjon. Ezt természetesnek tartotta, de azért volt hiányérzete. „A sors úgy hozta, hogy egy hosszú életen át, 32-től a jelenlegi 81-ig magyarul írtam és előtte beszéltem magyar hallgatósághoz, amely sohasem válaszolt rá” – írta egyik levelében.⁴⁵

2008. április 12-én halt meg amerikai otthonában.⁴⁶ Hazahozott hamvait kívánsága szerint Drávatomásiban, a családi sírboltban, 1919-ban meghalt apja és bátyja, valamint 1968-ban elhunyt édesanyja mellé helyezték örök nyugalomra, 2008. november 21-én.⁴⁷

Az USA-ban 2012-ben tisztelegtek Thassy emléke előtt: angol nyelven is megjelent a *Veszélyes vidék*.⁴⁸

Thassy Jenőnek volt része igazi megbecsülésben, rangos állami elismerésben. Franciaországban 1947-ben Le Médaille de la Reconnaissance française kitüntetését kapta, Izrael Állam 1993-ban a Yad Vashem (A Világ Igaza) kitüntetéssel ismerte el embermentő tevékenységét.⁴⁹ Csak saját szülőhazájának kitüntetésosztói feledkeztek meg róla...

41 Józsa Ágnes: i. m. 1463–1471.

42 Markovits Ferenc: *Veszélyes vidék*. Rádiójáték, 1997. 1–10. rész

43 Kisfaludy András: *Veszélyes vidék*. Dokumentumfilm, 1998., *Özönvíz*. Dokumentumfilm, 2000.

44 Prohászka László: *Duna-korzó*. Városháza, Budapest, 1999. 34–35.

45 Thassy Jenő 2001-ben írt levele a szerzőhöz.

46 *Elhunyt Thassy Jenő*. Magyar Nemzet, 2008. április 16.

47 *Gyász*. Magyar Nemzet, 2008. november 15.

48 Eugene de Thassy: *Risky Region. Memoirs of a Hungarian Righteous Gentile*. Columbia University Press, New York, 2012.

49 *Thassy Jenő a Népek Jámбора*. Newyorki Figyelő, 1996. augusztus 12.; Blahó Miklós: *Kalandos élet veszélyes vizeken. Beszélgetés Thassy Jenővel Yad Vashem kitüntetéséről*. Magyar Nemzet, 1996. szeptember 25. 7.; Barabás Tamás: *Két igaz ember*. Új Élet, 1999. január 15. 4.; Deák István: *Tisztesség és becsület a II. világháborúban. Zsidókat mentő magyar katonatisztek*. História, 2010/8. 12–18.